

1.

Atskats pagātnē

SĀKSIM AR DZIMŠANU. Ar jebkuru piedzimšanu.

Teju sievietību apjautusī Marija (tā sagādijies, ka viņa ir šā dzimuma pārstāve) atrodas Līdbetera kundzes kabinetā. Līdbetera kundze ir skolas direktore. Viņa uzsmaidīja Marijai un ar rokas mājienu aicināja viņu apsēsties atzveltnes krēslā. Ārā valdīja tumsa.

– Es tevi ilgi neaizkavēšu, – Līdbetera kundze teica. – Es tikai gribu pateikt, ka mēs lepojamies ar tevi, Marij. Piecdesmit četrus gadu laikā tu esi pirmā no mūsu meitenēm, kura izcīnījusi iespēju mācīties Oksfordas universitātē. Tev pavērušās lieliskas

nākotnes izredzes. Tu noteikti esi ārkārtīgi priecīga un satraukta.

Marija pasmaidīja.

– Nav labi plātīties, – Līdbetera kundze turpināja, – taču zēnu skola šogad ir ieguvusi tikai trīs vietas. Trīs vietas uz divpadsmit reflektantiem ir tikai divdesmit pieci procenti. Tā kā mūsu skolai bija divas reflektantes, tu pārstāvi piecdesmit procentus. Tu noteikti ārkārtīgi lepojies ar to.

Līdbetera kundzei bija visai savdabīga seja – ļoti brūna un krunķaina. Viņa bija resna sieviete. Viņas krūtīs atgādināja divus blakusesošajā maiznīcā nopērkamos pitos Dandijas sviesta miklas pirādziņus (īpaši lielos) ar rozīnēm, kaut gan, pavisam noteikti, vienīgi Līdbetera kungs bija tiesīgs izdarīt šādu secinājumu. Lai būtu kā būdams, Marija vispār nelikās par Līdbetera kundzi zinīs. Viņa domās kavējās pie skolas moto – *Per ardua ad astra** –, ko, otrādi apgrieztu, viņa varēja izlasīt uz Līdbetera kundzes vēstulpapīra augšdaļas.

Vecā dāma turpināja: – Marij, pēc nepilna gada tu dosies uz Oksfordu. Tā ir sapņu pilsēta. Protams, es

* *Per ardua ad astra* (latīņu val.) – ar smagu darbu sasniegt zvaigznes.

esmu tajā bijusi. Es atceros, kā reiz Ziemassvētku laikā iepirkos Oksfordas veikalos. Marij, vai tev maz ir kāda nojausma par to, cik satraucošs dzīves periods tev drīz sāksies? Atbrīvojusies no slēgtās skolas pasaules, tu pa galvu pa kaklu metīsies galvu reibinošajā dzīves virpulī, jautru jauniešu sabiedrībā, kuri atrodas uz savu sapņu sliekšņa.

Marija, protams, neticēja nevienam Līdbetera kundzes vārdam. Marija bija nepieredzējusi meitene, taču nebija mulķe, pēdējos gados viņa bija sākusi izprast lietu būtību un bez īpašas nožēlas attālināties no skolas gadu draugiem – bijušajiem rotaļbiedriem. Viņi sāka dēvēt viņu par Drūmo Mariju. Par Īgno Mariju. Tā bija bērnišķīga apsaukšanās. Pretīgais Purns. Puņķutapa. Viņu izdoma bija neizsīkstoša. Marijas vienaldzība kā allaž saniknoja Līdbetera kundzi.

– Marij, tu esi klusa meitene. Tev piemīt tik jaunai meitenei apbrīnojama mazrunība un vērojoša attieksme pret dzīvi. Tu ievadi savu jaunībai raksturīgo jautrību rāmājās intelekta upēs un pasīvā dižāko mākslas un literatūras darbu apcerē. Tu esi rāma un nesatraucama.

Marija pārskaitusies prātoja, kā tikt vaļā no šīs fanātiķes. Viņa ilgojās pēc savas guļamistabas, ko apgaismoja lampa.

– Marij, es tikai gribēju pateikt, ka es un visi Sentdžūdas skolas mācībspēki esam kopā ar tevi un dzīvojam tev līdzi, mēs esam iepriecināti un lepni par taviem sasniegumiem. Mēs novēlam, lai tavs Oksfordā pavadītais laiks būtu brīnišķīgs sasniegumiem un gandarījuma bagātas dzīves sākums. Tev jau tagad jāsak sevi psiholoģiski un garīgi sagatavot šim laikam. Marij, domā ik dienu par saviem panākumiem un par to, ko tie tev nozīmēs. Sagaidi nākotni ar prieku un cerībām. Izjūti savīļņojumu.

Tas bija par daudz prasīts. Mariju nesatrauca gandrīz nekas, pat ne tumsa, kas valdīja uz ielas, kad viņa šajā vakarā gāja uz autobusu pieturu. Vakars bija auksts, un skolā gandrīz neviena nebija, tikai apkopējas bija redzamas rosāmieš pie apgaismotajiem logiem. Mājjupbraucošie transportlīdzekļi zūmēja, aukstais vējš stindzināja līdz kaulam, un Marija trīcēja.

Pie autobusu pieturas ielas apgaismojumā viņa redzēja Roniju. Viņš gaidīja Mariju. Viņa sajuta, ka drīz sāks vai nu līt, vai arī snigt. Tas varēja notikt, vēl pirms viņa būs veikusi garo ceļu augšup pa kalna nogāzi. Marija jutās pārāk nogurusi, lai izliktos, ka priecājas par Ronija apsveikumiem.

– Man šķita, ka vajadzētu tevi sagaidīt, – Ronijs teica. Kad viņi sēdēja autobusa augšstāvā un brauca

garām slēgtajiem veikaliem un tumšajiem kantoriem un darbnīcām, Ronijs ieminējās: – Vai tu spēj iedomāties, ka pēc gada mēs abi būsim Oksfordā?

– Ronij, – Marija ierunājās, – kāpēc tu pieteicies studijām Oksfordā? Tu man reiz teici, ka nebūt nevēlies mācīties Oksfordas universitātē.

– Es pieteicos tāpēc, ka tu mācīsies tur.

– Un ja es nebūtu tikusi, bet tu būtu ticis? Kāda tad tam būtu jēga? Ronij, tā bija ļoti riskanta rīcība, jo tu mēģināji paredzēt nākotni.

– Bet man bija taisnība.

– Iedomājies, es līdz tam laikam varētu nomirt.

Iestājās iss klusuma brīdis.

– Marij, es tevi mīlu.

– Un tomēr es uzskatu, ka tu esi rīkojies ļoti muļķīgi. Ja tev šķiet, ka vari šādi vadīt savu dzīvi, tad tev vajadzētu atrast kādu citu meiteni, kura spētu tevi saprast.

Šis padoms Ronijam bija kā belziens pa vietu, ko mēdz dēvēt par vārīgo. Tomēr viņš kā allaž dzirdēto ignorēja.

Kad autobuss pienāca galapunktā, viņi izpildīja ierasto rituālu. Ronijs apvaicājās, vai drīkstētu pavadīt Mariju līdz mājām, Marija atteica, ka tas nav vajadzīgs, un izkāpa no autobusa, Ronijs palika tajā un pēc

tam nobrauca visu atpakaļceļu līdz skolai un vēl gaba-
liņu aiz tās, jo viņa mājas neatradās tajā pašā virzienā,
kur Marijas mājas. Meitenes pavadīšana autobusā līdz
viņas pieturai Ronijam nozīmēja vēl divdesmit trīs
jūdzes un septiņdesmit četras minūtes izšķiesta laika,
ko viņš būtu varējis pavadīt lietderīgi – gatavojot
mājasdarbus vai sajūsmā ieplestām acīm nododoties
seksuālas dabas fantāzijām. Viņš pārradīšies mājās
briesmīgi vēlu un dabūs atdzisušas vakariņas, vecāku
dusmas un brāļu un māsu dzelīgās piezīmes. Tomēr
Marijas dēļ viņš ar prieku to visu piecieta. Tā nu mēs
jau esam iepazinušies ar diviem ērmīgiem cilvēkiem.

Pēc izkāpšanas no autobusa Marijai nācās doties
garā ceļā augšup pa kalna nogāzi. Bija jāveic daži
sagatavošanās pasākumi. Viņa nolika zemē savu grā-
matām pilno somu un aizpogāja mēteli – visas pogas,
jo galu galā bija sācis snigt. Viņa pacēla mēteļa apkakli
un uzvilka cimdus. Tagad viņai vajadzēja pieņemt
lēmumu. Autoostā bija kafējnīca, un Marija, ja vēlētos,
varētu apsēsties kaktiņā un izdzert tasi kafijas vai
karstas šokolādes vai arī apēst kādu sviestmaizi. Viņai
bija sava iemīļota vietīņa kafējnīcas stūrī, un viņa
redzēja, ka tā nav aizņemta. Tomēr šajā vakarā viņa
nolēma neiegriezties kafējnīcā, jo viņai nebija naudas,
nebija laika un, atklāti sakot, nebija arī vēlēšanās. Tā

nu šī bezgala prātīgā skolniece pacēla somu un devās
garām kafējnīcai, garām laikrakstu kioskam, garām
visiem veikaliem, līdz abās ceļa malās vairs nebija
neviens veikals, tikai reti koki, starp kuriem vīdēja pa
kādai ēkai, un ceļš sāka virzīties kalnup. Dodoties
kalnup tik tumšos un nejauki aukstos vakaros, kāds bija
arī šis vakars, Marijai reizēm ienāca prātā doma, ka
viņai kāds varētu uzņēmies, varbūt arī aplaupīt un,
iespējams, pat izvarot un pamest nomirt, jo uz šā ceļa
bija maz gājēju. Viņa nezināja, ko vajadzētu darīt
lietas labā. Viņa varēja tikt mājās, vien ejot pa šo kalna
nogāzi. Kaut arī māju atmosfērai piemita acīmredzami
trūkumi, viņa nebija gatava pārļaut nakti ārpus
mājas tumsā bez jumta virs galvas – kāds gan no tā
prieks. Iespējams, ka viņas vecāki būtu varējuši ar savu
mašīnu atbraukt pretī uz autoostu un aizvest viņu
mājās, taču vecāki ne reizes nebija izteikuši šādu pie-
dāvājumu. Ja šāds priekšlikums būtu izteikts, Marija to
noteikti būtu pieņēmusi. Šis jautājums ir svarīgs tikai
tāpēc, lai uzsvertu, ka vakaros, dodoties kalnup, Ma-
rija izjuta bailes, ka kādudien kaut kas tamlīdzīgs
varētu notikt, un šajā savas dzīves posmā viņa bieži
bija nobijusies, ne jau pārbijusies, tikai mazliet nobaži-
jusies par to, kas ar viņu varētu atgadīties. Bieži vien
tieši tumsā šis bažas pieņēma konkrētu apveidu, kaut

gan būtībā tumsa viņai vienmēr patika labāk par gaismu.

Tolaik Marija arī rakstīja dzejoļus. Piemēram, to vakar mājupceļā viņa sacerēja dzejoli, pareizāk sakot, dzejoļa fragmentus. Tas bija savāds, saglabāšanas vērts dzejolis. Es labprāt jums to nolasītu, taču diemžēl tas, tāpat kā vairums Marijas šā dzīves posma piemiņlietu, gāja bojā ugunsgrēkā, kas 1982. gadā nopostīja pusi viņas vecāku mājas. (Šis ugunsgrēks tuvākajos divpadsmit gados vēl nenotiks, un Marijai šodien vēl nav ne jausmas par to.) Cita starpā dzejoli tika aprakstīta pusizveidojušos sniegpārslīņu saskarsme ar pakļāvīgu vaigu, bezdomu došanās kalnup, ielas apgaismojuma saplūšana ar ziemas debesīm un bauda, ko sniedz vientulība. Visā visumā Marija labāk jutās vienatnē, taču vienlaikus viņu biedēja doma par mūžīgu vientulību, jo viņa bija tikai cilvēks, un šis fakts bija visu viņas sarežģītumu cēlonis. Es nezinu, kāpēc Marija rakstīja šos dzejoļus, kādu prieku viņai sniedza cīņa ar emocijām, uzdodot tās par domām un aprakstot izkroplotā veidā, nezinu arī, kādu prieku viņa guva, glītā rokrakstā pārrakstot savus dzejoļus un vienatnē tos parlasot. Iespējams, viņa neguva no tā nekādu prieku.

Pārradusies mājās, Marija skaļi uzsauca labdienu mātei, kura strādāja virtuvē (laiku pa laikam Marija

mātei mēdza izrādīt savu pieķeršanos), un tad taisnā ceļā devās uz savu otrā stāva guļamistabu, kur viņas brālis spēlēja vijoli. Kad Marija ienāca istabā, viņš pārtrauca spēli un viņi pārmija pāris vienzilbes vārdu. Atsaucība, sapratne, pieķeršanās, uzticēšanās, patika un mīlestība būtu visnepiemērotākie vārdi Marijas un viņas brāļa savstarpējo jūtu aprakstam. Marijai par lielu apmierinājumu brālis drīz vien savāca nošu pulti un aizgāja. Beidzot viņa bija viena un atradās zem jumta. Stāvoklis sāka uzlaboties. Viņa prātoja, vai apmesties gultā vai krēslā, un beigu beigās izvēlējās pēdējo iespēju, jo tā vairāk noskaņoja uz domāšanu un viņai vajadzēja daudz ko apdomāt. Marija ieslēdza naktslampiņu un izslēdza pārējās lampas, prātodama, vai nevajadzētu ieslēgt pārnēsājamo kasešu atskaņotāju un paklausīties mūziku. Viņa izlēma to nedarīt, jo bija grūti domāt, klausoties mūziku, un viņas pieredze liecināja, ka šādā veidā tiek nelietderīgi izniekots laiks. Nē, šajā vakarā mūzika viņai nebija vajadzīga.

Lai cik neticami tas būtu, viņa pārdomāja Līdbetera kundzes teikto. Tas aizņēma viņas jauno prātu. Nebija nekāds brīnums, ka viņa nebija neko sapratusi, taču vēl satraucošāk bija tas, ka viņa netika skaidrībā, kāpēc Līdbetera kundze vispār bija viņai to visu teikusi. Marijai šķita, ka šopēcpusdien direktores

kabinetā viņai bija bijusi sajūta, ka no viņas kaut kas ticis gaidīts un ka tagad, kad viņa bija izdarījusi to, kas no viņas bija gaidīts, proti, sekmīgi nokārtojusi iestājekšāmenus, no viņas tika gaidīts vēl kaut kas cits. Netika vienkārši gaidīts, ka viņa būs apmierināta ar sevi, jo, sekmīgi nokārtojusi eksāmenus, viņa jau bija apmierināta ar sevi par sekmīgi nokārtotajiem eksāmeņiem. Viņa nemaz nebūtu mēģinājusi tos kārtot, ja nebūtu uzskatījusi, ka labi rezultāti sniegs viņai gandarījumu. Viņas nemiers drīzāk bija saistīts ar dīvaino veidu, kā no viņas tika prasīts skaidri paust savu apmierinājumu. Marija nekad nebija spējusi nepārprotami izrādīt apmierinājumu, kaut arī savā īpatnējā veidā bija spējīga to izjust. Un kopš septiņu gadu vecuma viņa nebija spējīga pārdzīvot priekpilnu satraukumu. Tādējādi patiesībā Līdbetera kundze prasīja no Marijas neiespējamo. Tas gan nebija iemesls satraukumam, jo Marijai nekad nebija radusies vēlēšanās darīt to, ko Līdbetera kundze no viņas prasīja. Taču Marijai bija aizdomas, ka tas varētu nozīmēt, ka arī viņas vecāki varbūt gaida no viņas šo neiespējamo, un tas jau bija nopietnāks sarežģījums, daļēji tāpēc, ka mājas dzīves panesamība lielā mērā bija atkarīga no labām attiecībām ar māti un tēvu, un daļēji arī tāpēc, ka viņa vēl bija saglabājusi pienākuma apziņas atliekas. Šo

jūtu izcelsmi Marija apzināti centās neanalizēt, kas bija prātīgi.

Bet varbūt mums vajadzētu veikt šo analīzi viņas vietā.

Marijas pateicības jūtas pret vecākiem, lai cik neticami tas liktos, galvenokārt balstījās uz dažām atmiņām, kas ar vecākiem saistījās netieši. Jā, Marijai bija jaukas bērnības atmiņas, kuram gan to nav? Mums visiem ir savas atmiņas, un mēs tās slepus uzkrājam un pielāgojam savām prasībām. Mēs parasti rikojamies tā, lai kādu dienu – un tā var būt jau nākamā diena – mums būtu patīkami atcerēties, vismaz es nevaru iedomāties nevienu citu iemeslu. Tomēr apbrīnojami ir tas, ka nav nekā nevērtīgāka par jaukām atmiņām, vismaz no praktiskā viedokļa, izņemot varbūt vienīgi cerības, tomēr pašlaik man negribētos uzsākt sarežģītas diskusijas. Vēlāk mums šim nolūkam būs laika atliku likām. Tātad šīs Marijas atmiņas bija saistītas ar pasākumiem, kas parasti norisinājās svētdienu pēcpusdienās, – ar nelielām ģimenes ekskursijām, pastaigām un izbraucieniem uz vietām, kam piemita ainaviska vai vēsturiska vērtība. Viņi visi četri – māte, tēvs, Marija un mazais Bobijs – iekāpa mašīnā un devās uz mežu, uz publisko parku, uz kalniem, uz kādu ciematu, uz muzeju, uz dārzu. Viņi devās lasīt kazenes, ja

bija kazeņu sezona, vai sēdēja un vēroja makšķer-
niekus, ja bija makšķerēšanas sezona. Marija ne bez
iemesla uzskatīja šos pasākumus par vecāku mīlestības
izpausmi. Ja vecāki būtu šādi rīkojušies, lai izdabūtu
bērnus no mājām, viņi nebūtu devušies līdzī, bet sūti-
juši bērnus vienus pašus vai kopā ar kādu tanti vai
tēvoci. Ja vecāki būtu vēlējušies paši tikt ārā no mājas,
viņi būtu atstājuši bērnus mājās vecvecāku gādībā. Šī
vecāku mīlestība Marijai šķita arī mazliet divaina, jo
viņa labi atcerējās, ka bērnībā viņa un Bobijs bija
bijuši, maigi izsakoties, neciešami. Viņi allaž kāvās,
klaigāja, koda viens otram, spiedza, čurāja un vēma.
Viņa ar īpašu maigumu atcerējās kādu svētdienas pēc-
pusdienu. Viņa to atcerējās pat šajā vakarā, sēdēdama
savā guļamistabas krēslā. Viņi bija devušies uz parku –
tas tika dēvēts pa parku. Tā bija neizkopta teritorija ar
pļavu, kokiem, irbulenēm un vilkābelēm, izvietota uz
pāris pakalniem piecu jūdžu attālumā no mājām. No
šā parka vienā pusē skatienam pavērsās lauku ainava
un priecēja tos, kuriem patīk lauki, bet otrā pusē vīdēja
Birmingemas ainava. Netālu atradās autoceļš, un tas
piešķīra parkam īstu pievilcību, jo šeit nekad nevaldīja
klusums – varēja dzirdēt satiksmes līdzekļu rukoņu,
putnu dziedāšanu, govju māvienus un visus pārējos
lauku trokšņus, kas ir tik jauki, ja vien cilvēkam patīk

šāda veida skaņas. Parks. Šajā parkā kādā svētdienas
pēcpusdienā Marija nejausi noklīda no savas ģimenes.
Tas ilga ne vairāk par desmit minūtēm, taču Marijai
tas šķita daudz, daudz ilgāk. Viņai bija kādi septiņi vai
astoņi gadi. Kā viņa raudāja, skrēja un maldījās, kaze-
nājos saplēšot zeķes. Galu galā viņa pakrita un nespēja
piecelties. Viņi sauca: «Marij, Marij!», un balsis skanē-
ja te tuvāk, te tālāk. Viņi sadzirdēja raudas un beidzot
meiteni atrada. Pa to laiku pie viņas bija pienācis kāds
vīrs. Viņš teica: «Sveika, meitenīt, kāpēc tu raudi?» vai
kaut ko tamlīdzīgu. Katrā ziņā viņa atcerējās, ka šis
vīrs bija uzdevis kādu sasodītu stulbu jautājumu. Atska-
toties pagātnē, Marijai šķita, ka šis vīrs varbūt taisījās
viņai uzmākties, taču toreiz šāda doma viņai neienāca
prātā. Un šajā mirklī viņu atrada Bobijs. Viņš bija sa-
dzirdējis raudas. Tad māte pieliecās mierināt meiteni
un ar raupjā tvīda mēteļa piedurkni noslaucīja viņai
asaras. Kaut arī Marija vēl labu laiciņu turpināja rau-
dāt, viņa nekad nebija jutusies tik laimīga, ne pirms
tam, ne arī vēlāk.

Uz šāda veida atmiņām balstījās Marijas pieķer-
šanās vecākiem.

Lieta tāda, ka vecāki vēl nezināja, ka viņa sekmīgi
nokārtojusi eksāmenu. Pati Marija bija to uzzinā-
jusi no Ekles kundzes tikai šajā pēcpusdienā.